

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SORANER - *bladet*

Månedsskrift for Soransk Samfund

Årgang 66 . Nr. 1

Januar

1981

K. Holst Andersen (S 54): »Vred mund«, VERT-DE-GRIS / læder. Diameter ca. 35 cm.
(Se side 3 om udstillingen på Kunstindustrimuseet).

79
HR J I RAASCHOU-NIELSEN
PARKVEJ 10
2960 RUNGSTED KYST

Indhent tilbud på

Person-, Last-, Varevogne

MERCEDES-BENZ

4300 HOLBÆK

Hovedvej 4
(03) *43 41 22

4400 KALUNDBORG

Slagelsevej 162
(03) *51 11 66

4500 NYKØBING Sj.

Autogården
(03)* 41 11 22

Nyt tøj til bilen

ALTIKA

Autokonfektion
Blegdamsvej 28
2200 København N
(01) 39 64 41

Poul & Bent Henningsen
(1939)

H. C. Bjødstrup
Jensen

Urmager & Optiker

St. Kongensgade 32
1264 København K
Telf. 15 18 21

Grundlagt 1821

Sorø Akademis
Skovdistrikt

Telf. (03) 63 01 25

gælder det **SPHAGNUM** så tal med

Pindstrup Mosebrug A/s

Pindstrup
8580 Ryomgård
Telefon (06) 39 61 00

SAAB

LANCIA
POLSKI FIAT

Salg - Service

Aut. SAAB-forhandler
NIELS THIELE

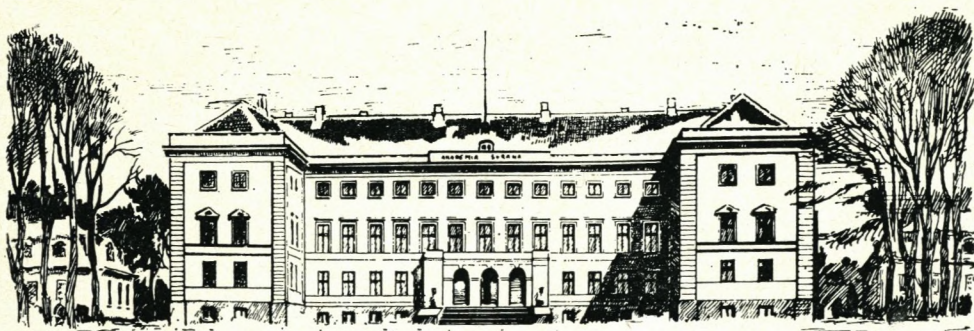
Automobiler
STENLØSE
Tlf. (03) 17 00 72

SVEGÅRDS
BOGHANDEL
SORØ

TELEFON (03) 63 00 27
POSTKONTO 6 00 71 63

THOR-VASK - NÆSTVED

TELEFON 72 25 50

Chr. Tom Petersen
Academia Sorana

efter tegning af Christian Tom-Petersen

SORANER-BLADET

JANUAR 1981

66. ÅRGANG

NUMMER 1

Apropos forsidebilledet

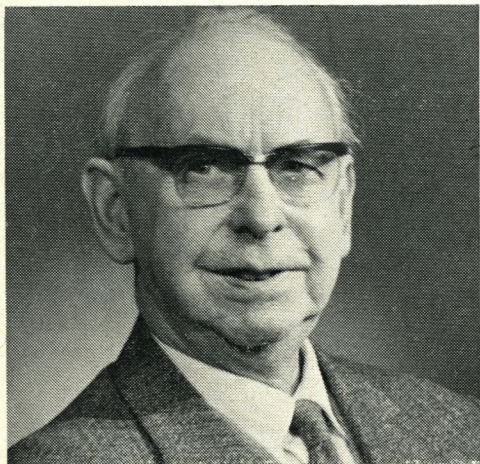
Den 9. januar åbner væveren *Risse Berntsen* og sølvsmeden *Knud Holst Andersen* (S 54) en stor udstilling på Kunstindustrimuseet i København – hun med vægtæpper, han med skulpturer i messing, kobber, sølv og guld.

Udstillingen på museet varer til og med 1. februar. Den bliver til med støtte fra Nationalbankens Jubilæumsfond.

Bagefter – 2.–6. marts – flytter udstillingen til London, hvor den vises ved en række »private views« på vores nye ambassade (et af Arne Jacobsens sidste værker). Her bliver udstillingen støttet af Kulturministeriet (det er uvist, om Perch Nielsen har haft noget med dette at gøre!).

Der kommer et fornemt katalog på dansk/engelsk med mange billeder, der dækker begge udstillinger – sikkert lige før jul.

Otto Mackeprang 1894-1979

Fhv. vicekontorchef under magistratens 4. afdeling, cand. jur. Otto Mackeprang var en grundig kender af Københavns historie og topografi. Som sekretær for gadenavnsudvalget i 41 år fik han rig lejlighed til at dokumentere dette ved udarbejdelsen af de responsa,

der ledsager forslagene om nye gadenavne til borgerrepræsentationen. Det er hele små historisk-topografiske afhandlinger. Det materiale, han fandt frem i forbindelse hermed, så vel som hvad han i øvrigt stødte på under sine studier, blev registreret i et værdifuldt kartotek, som administration og forskning stadig har glæde af. Han offentliggjorde også forskellige arbejder, først og fremmest om københavnske gadenavne, men også om Kulturvet og dets omgivelser (1950) og om Rådhuspladsen. Dette værk, *Om Rådhuspladsen. Et tilbageblik* (1950), er hans betydeligste inden for denne genre. I *Historiske Meddelelser om København* skrev han i 1954 en stor artikel om Absalons statue på Højbro Plads. Den har undertitlen *Mindeblade med sidespring*, og den er ganske karakteristisk. Mackeprang var en detaillernes og anekdoternes mand, og det skulle gerne med altsammen. Han var en nidkær læser af *Historiske Meddelelser om København* og et stærkt interesseret medlem af Selskabet for Københavns historie. Fandt han noget at indvende, var han ikke den, der brændte inde med sin kritik, men det var altid en fornøjelse at få en diskussion med denne vidende og muntre mand.

Sigurd Jensen.

(Fra *Historiske Meddelelser om København 1980*, indsendt af direktør Helge Hørby (S 38).)

Hak i, brænderl...!

Det er trist at måtte konstatere, at batøkspillet er afgået ved døden for nogle år siden i Sorø. En medvirkende årsag har nok været, at spillepladsen foran Ingemanns Hus var spærret i 1962 p.g.a. byggearbejder på 2. sal i Akademibygningen (ombygning til klasseværelser), men i 1964, da pladsen igen var fri, forsøgte nogle elever i 3.g. at genoplive spillet, dog uden varige resultater, men endnu mødes både jyske og fynske gamle soranere til drabelige dystre én gang om året.

Men i Sorø er det altså slut, og det skyldes ikke lokal uvilje eller chikane på nogen måde. I mange år leverede skovrider *Fritz Lorenzen* (R 07) svære tjørnekæppe om foråret, fyrbøderen satte en økse og huggeblok ud ved »det gule palæ«, og havens folk stillede en vandslange til rådighed for at blødgøre »sutterne«, så pælene kunne stå ordentligt, og jeg har gennem mange år set samme havemænd uden at kny udbedre grønsværen, planere og så nyt græs i de udjævnedede sutter i græsplænen foran Ingemanns Hus, der lige fra 1586 har været skolegård.

Dette kan være anledning til at ridse nogle træk af spillets historie op, og det er ikke så svært, for det har også interesseret tidligere generationer. Denne artikel bygger på oplysninger fra Soranerbladets tidligere årgange af *lektor Matthiessen* (13. årgang side 88), kommandør *M. Bojesen* (21. årg., s. 86) og *Louis E. Grandjean* (22. årg. s. 3).

Den første begyndelse

Adjunkt *Daugaard* (senere biskop i Ribe) skriver i den gamle inspektionsprotokol d. 8. maj 1825:

»En hidtil ukendt leg, *Pickfolt* kaldet, (den skal være af tysk oprindelse) interesserer meget i denne tid og har bragt både pind og boldspil i forglemmelse. Den består i, at enhver af de medspillende slår en spids træstav ned i jorden, og den, som slår de andres over ende, har vundet. Den bidrager just ikke til legepladsens forskønnelse, da mange store huller derved opstår, men det må intet sige, da pladsen er bestemt til morskab, intet andet«. (Citeret af rektor Hoff i »Sorana VII« i Skolens årsskrift 1899 s. 32). Spillet er ældgamelt og stammer måske fra Grækenland: »Kyndalimos er et spil med pæle (kyndala), og opgaven er ikke blot at fæstne sin pæl i jorden, men også at vælte modspillernes pæle«. (Pollux, liber IX, kap. 7.120).

Daugaard skriver, at legen er af tysk oprindelse, hvilket nok betyder, at den er blevet bragt til Sorø af en eller flere af de mange sønderjyske og holstenske drenge, der kom til Sorø efter 1822.

En holstener, Heinrich Handelsmann, beskriver legen således: »Den forneden tilspidsede pæl hedder »der Ficker« eller »Pickpahl«

(= højtysk Pickpfal). På en grønning bliver der udstukket en græstørv. Den første af spillerne hugger sin pæl i det derved fremkomne hul, så at den står fast i den fugtige jord. Den næste hugger derefter sin pæl i jorden og søger derved at vælte den første, således at hans egen bliver stående. Den, hvis pæl bliver væltet, skal løbe en bestemt strækning, og mens han gør det, stikker de medspillende så mange tørv op, som de kan, og ved spillets afslutning må hver deltager udfylde sine huller og tage sin straf, som består i lige så mange slag bagi, som han har huller at udfylde«.

Spillet kendes også i Slesvig under navnet *Fick-Fack*, og under dette navn er det sandsynligvis bragt til Herlufsholm af en slesvigsk dreng.

Men hvorfor hedder det batøk i Sorø?

I Billes bog: »Skoledrenge« trykt i 1886, men omhandlende soranerliv i 1841-48, nævnes i forbifarten, at nogle drenge spiller *batik* eller, som det nu sædvanligvis kaldes, *batøk*. Mon dette ikke kan tages som udtryk for, at det gamle navn pickfolt på dette tidspunkt er glemt og erstattet af batik, som på Billes tid er ved at blive afløst af batøk?

I Guts Muths bog: »Spiele«, Schnepfenthal 1796 side 194 omtales et spil, der minder meget om vores batøk, spillet af to mand uden græstørvoptagning, og spillet kunne da være kommet til Sorø igen fra Sachsen eller via Guts Muths bog, for såvidt muligt at skåne grønsværen!

Lektor Matthiessen slutter sin omtale af spillet, hvorpå ovenstående bygger, med at omtale sit eget øgenavn: *Møk*. I begyndelsen af 1880'erne fandtes i Sorø Schmidts mysprog (er der nogen, der ved, hvad det er?). På det sprog hed han »Mahy«, der gennem mellemformen: »Ma-høk« gik over til »Møk«. På samme måde kan batik let blive til batøk.

Nogle vil også huske en lidt ændret form: *platøk*, der i perioder har kunnet trækkes sammen til *pløk*, men den form vandt ikke fodfæste.

H. G. Orlík nævner i Soranerbladet 15. årg. side 87 en etymologisk forklaring på navnet batøk, idet han afleder det af det franske: »Tu est battu«, et passende udråb fra en franskyndig elev til den slagne modstander.

Kommandør *M. Bojesen*, der gik på Akademiet i 1882-85, skriver i SB 21. årgang side 86, at man dengang kaldte spillet *patøk*, mens dommer Knox, som på samme tid gik i gymnasiet, siger, at han kaldte det batøk. Der har altså været usikkerhed med hensyn til benævnelsen. Af en notis i »Kieler Neueste Nachrichten« af 17. juli 1935 fremgår det, at spillet *Pickpahl* for første gang blev taget op ved Kieler Jugendspielfest i 1934, og det blev spillet med fynd og klem af helt op til 40-50 årige mænd, og der gøres opmærksom på, at

Mindet vel lader som ingenting...

Efterslæt

Af Julius Møller (S 12).

Når man går tilbage i sin erindring om en livsperiode, dukker der ofte ting frem, som ikke var kommet til syne i første omgang. Her er et par træk.

MUSEUMSBYGNINGEN og dens indhold havde vi ganske naturligt en del til overs for. Derfor faldt det heller ikke »Simon« svært at mobilisere et par af os til at ordne samlingen af danske biller. Andet derovre var jo også interessant. Således var i vore øjne samlingens dyrebareste eje en voldsom malle i et tilsvarende cylinderglas, med vedhæftet gedekrog, som den var blevet taget på. Vi ville gerne tro, at den kunne føre sin stamtavle tilbage til klostertiden, måske ligesom Akademi-havens vinbjergssnegle.

Hos »Onkel Alfred« på biblioteket udførte et par af os volontørtjeneste med at ordne bøger. Det var altsammen underholdende.

EKSTRAFORPLEJNING OG INDENDØRS-SYSLER. Vi havde ikke meget at flotte os med. Men nu og da blev der da råd til en wienerbrødsbasse. Dem købte man i spisefrikvarteret hos Basse-Maren, der havde slået sig ned på Stengangen med sin kurv, omsværmet af elever og hvepse. En almindelig basse kostede 4 øre, og en dobbelt så stor (svarende til en stang nutildags) kostede 8 øre. Det var for en af de store, at jeg op mod et hal gik med på at tegne mig for en dans med en kammerats søster, som der ikke var noget stads ved.

På hovedbygningen bestod den private husførelse kun i, at man holdt sig med St. Croix eller lignende sukker til at strø på femmaden, to sammenklappede rundtenommer. Men forresten blev de på et tidspunkt erstattet af fedtemadder, måske af hensyn til tænderne. Den slags lumskeri kunne godt tænkes, dækket under en påberåbelse af økonomien.

Hak i, brænderl...!

pælens kvalitet spiller en afgørende rolle for sejren, noget, som alle tidligere udøvere af denne ædle idræt kan skrive under på. Spillet har altså levet i bedste velgående i over 100 år i Slesvig og Holsten. Den specielle djærve soranske rangorden fra brænderl... til tredobbelt pave kendtes dog ikke der.

I Soranerbladets 23. årgang side 82 er der en meget sjov note af »har«, der i en tysk bog om gammelrussisk retsvæsen har fundet en omtale af en russisk straf for at drage våben i kirken eller ved zarhoffet. Straffen kaldes *die Batogenstrafe* og bestod i slag med to stokke, ca. en alen lang, som straffens udøver holder, én i hver hånd, og hele tiden slår på samme sted på den mands krop, der skal straffes. I betokspillet gælder det jo også om hele tiden at ramme på samme sted i »sutten« for at få stokken til at stå fast.

Red.

På gymnasiet havde hvert værelse en lille brændeovn. Ville man have ristet brød, var det blot at anbringe brødkiven på askeskovlen og stikke den ind på gløderne. Til morgen fik vi fornuftig varm mælk. Men den kunne man jo pynte på med kakao og sukker.

Selvfølgelig måtte vi have INDENDØRS-SYSLER til aftenfritiden. Det med potteplanter og akvarier var ikke rigtig noget, det krævede pasning. Men så var der herbarier, biller og sommerfugle, som vi endda prøvede at bestemme med nøgle. Oldenborrer og brandenborgere kunne bruges til forskelligt. Dels kunne man have sådan et par stykker med i en tændstikæske i timen, og så på et tidspunkt slippe den ud og lade den summe hen og ramme vinduesruden med et knald. Og dels kunne man oppe på kammeret gøre dem en smule halvbedøvede, sætte dem ud ad vinduet og betragte dens looping-the-loop til forvirring for forfølgere som ugler og flagermus.

Op mod jul var det tiden til at lave fyrværkeri, først og fremmest store nytårsbomber. Man tog en kort trækloids med kvadratisk tværsnit, omviklede den med flere lag groft karduspapir, trak klodsen ud, bukkede karduspapiret sammen for enderne og omvandt det hele med tykt sejl garn til et nøgle, lagde tingen et øjeblik i smeltet snedkerlim og lod det tørre. Når der så blev boret an til en lunte, var bomben færdig og skulle efter sigende kunne slå ruder ind.

DISCIPLINENS BÅND. Med disciplinen gik det egentlig upåklageligt, og man hørte sjældent om, at sanktioner måtte bringes i anvendelse. Det kan ikke have været mere end nogle få gange, at jeg har hørt om afstraffelser med spanskkrøret. Den ene gang gik det forresten ud over mig selv. Men så havde vi også drillet vores ellers rare sanglærer groft, da han på grund af sit korpus ikke kunne dreje sig hurtigt nok til at opdade, hvem det var, der trillede stenkugler over gulvet bag hans ryg. Jeg modtog omgangen stående oprejst midt i sangsalen med et ansigt så ufølsomt som hos en Mucius Scaevola (det var ham, der stak armen i ilden). Og vi undte egentlig Jæhningen den tilfredselse!

Kun et par gange har jeg ellers oplevet, at en lærer slog en dreng i vrede. Som en gang, da tjeneren på Stengangen ringede ind efter et frikvarter, og en elev i kådhed sparkede til klokken. Det blev »Chang« (Wiese) så harmfuld over, at han med sin stok slog drengen, hårdt, som også fortjent. Der var også en gang, at »Gäsen« (Hoff) i vestibulen havde fat på en elev for et eller andet og gav ham nogle dygtige rap med stokken, idet han patetisk tilråbte ham: »Du er en Marius« (det må have været Roms fjende, oprørsgeneralen).

Andre sanktioner? Nå, ja. Der var et tilfælde, hvor Ridderen under inspektion i læsetiden opdagede, at nogen havde ridset et

ridderkors i samtlige ruder ind til kamrene. Det var jo umuligt at finde frem til gerningsmanden. Og så blev det til stuearrest for hele banden. På lignende måde var der en gang, hvor en unavngiven havde råbt: »Hubert« efter Rosen. Og så stod den på eftersidning til klassen.

Som yderste forholdsregel hørte man tale om muligheden af bortvisning fra skolen. Men der er mig ikke noget tilfælde bekendt, hvor det er sket.

STILK & CO. DANNER SKOLE

Kiplings Stilk & Co. var en af vore klassikere. Og det er vel nok inspireret af den, at vi til lod os en lille spøg med Ferdinand (Ohrt), da han var inspektør på gymnasiet: Ved en lejlighed havde han måttet konfiskere en dåse kaffe (kaffe var forbudt), som han anbragte højt oppe på en hylde i sin forstue. Men så behøvede ejermændene jo blot, når Ferdinand var væk, at liste sig ind og forsyne sig efter behov.

Et fif med rektor var i hvert fald direkte inspireret af Kipling: Auktioner var selvfølgelig forbudt. Men vi havde på gymnasiet fået samlet en del ragelse sammen, som vi ville lave auktion over. Det kom rektor under vejr med og gav ordre til, at det altsammen skulle tilbage til ejermændene. Følgen var blot, at vi i stilhed mobiliserede rub og stub af sager, som det aldrig havde været meningen at sætte på auktion, men som vi nu kom trækkende med, hvad der afstedkom forvirring og stort haløj. Jeg tror såmænd aldrig, at »Slæveren« opdagede, at det var hans egen indgriben, der

Brandprøve. Vestre sovesal.

havde givet auktionskomedien de dimensioner.

BRANDFAREN SOM ADSPREDELSE

Selvfølgelig har der været en vis brandfare ved novelbygningen. Og så havde vi da hvert år en brandøvelse.

Sovesalene lå i den øverste etages to tværfloje: Til karmen i et sovesalsvindue blev der befæstet en stålramme, hvori blev ophængt en åben sejldugspølse, hvis nederste ende blev holdt udspændt af elever på jorden. Så stod man parat på sovesalen, med vrangen vendt ud på jakken og blev puttet én for én ned i pølsen og kurede på den måde ned i sikkerhed. Det var faktisk underholdning til en eftermiddag.

Det kunne hændes, at et natligt tordenvejr trak op. Så blev vi vækkede og sværmede ud på Korsgangen for at vente på, at det skulle trække væk. Puder og pøller havde nogle udrustet sig med, for hvis der skulle tilbyde sig lejlighed til en lille, rask batalje!

SPROGLIGE GÅDER

Et spil hed **BATØK-SPILET**: Det foregik tidligt om foråret, når frosten var gået af jorden. Stedet var den lerede plæne mellem hovedbygningen og Ingemanns Hus. Hver af de to spillere mødte op med sin batøk, en meget svær knippel, der var ca. 60 cm lang og tilspidset i den ene ende. Så gav man batøkken et ordentligt sving og slap den og lod den bore sig ned i jorden. Derefter kom turen til den anden, som på samme måde skulle få sin batøk til at stå fast i jorden, men sådan, at den i nedslaget ramte modpartens og helst fik den til at gå omkuld.

Den, hvis batøk blev stående, mens modpartens lå væltet, havde vundet.

Jeg har aldrig fået oplyst, hvor spillet og dets navn stammede fra. (Se side 4).

Når man på sportspladsen i cricket slog bolden så heldigt, at den forsvandt over gymnastikhusets tag, kaldtes det en **RIDEHUSTAVER**. Jeg kan tænke mig et par etymologier til den betegnelse. Men ingen af dem er sikker.

Derimod er der ikke nogen tvivl om oprindelsen til navnet **RACEUNGER** for de yngste, nyankomne: Der havde en gang været en forberedelsesklasse kaldet **FORBERASSEN**. Deraf navnet.

ØGENAVNE kunne opstå på de særeste måder: En dag sad vi i oldtidskundskabstimen og stirrede ud over den store plæne mod søen. Holten troede, at adspredtheden skyldtes en fugl, vi havde fået øje på, mens vi i virkeligheden gloede på undergartneren, som færdes derude. Til sidst sagde Holten utålmodigt: »Så, har de herrer nu ikke snart set sig mætte på den **LAPPEDYKKER**?« Siden hed undergartneren Lappedykkeren. ■

SORANER - *bladet*

Månedsskrift for Soransk Samfund

65. årgang

1980

Lancers ved årsfesten 1980
Sven Gerner Andersen fot.

Indholdsoversigt

65. årgang 1980

JANUAR:

(Heri indholdsfortegnelse for 1979).	
Legater under Soransk Samfund	3
Torbjørn Bennike: To soranere på rensdyrjagt i Godthåbsfjorden	4
Mogens Schou: Lithium og den manio-depressive sygdom	8
Frokost i rådhuskælderen (N.Sx.)	9
Otto Mackeprang nekrolog	10
Aage Bugge nekrolog	11
Mogens Nissen nekrolog	11
Dødsfald: Mogens Nissen (S 07), Otto Mackeprang (S 13), Aage Bugge (S 13)	11
Soranske noter	12
Fødselsdage januar	12

FEBRUAR:

Sorø Akademis Bibliotek (S R)	15
Svend Eegholm Pedersen: Om Holbergordbogen	17
H. Kerstens: Om gamle Laf's orkester ..	19
In memoriam: Poul Elias Hansen (R 20), Preben Kronskjold (R 36)	20
Henrik Lund: Ernærings eksperter på skolen	21
Realklassen 1929 ved Hans Birk Larsen ..	21
Svend Egede Glahn (R 09): Motionens uvisnelige krav	22
Fødselsdage i februar	22
Gaver til Soranerbladet	23
Soranske dødsfald: Hakon Fjeldberg (15), Erik Mayntz Kierulff	23

MARTS:

Hugo Bach: Kongskilde Maskinfabrik ..	27
S. T. Vestergaard: Ny oversættelse af Morten Børups vårviser	29
A. Kann Rasmussen: Soranere skriver ..	30
Gunnar Hoydal: Sproget på Færøerne ..	31
Otto Mackeprangs gave af noder og musiklitteratur til Sorø Akademis Bibliotek	32
Specielt legat til studier af Sorø Klosters historie	32
Max Ebert: Et sorøtryks historie	33
Per Salling: Den soranske ildfugl	34
Lidt om skolens middagsretter (S R)	34
Holbergs fødselsdag på Rold Storkro	34
Frokosten i Januar	35
Frokosten i februar (N Sx.)	35
Fødselsdage i marts	36

APRIL:

L. Balslev: Nogle navne fra Soranerbiografierne	39
Indkaldelse til generalforsamling	39
Regnskaber for 1979	41-43
Program for Fraternitasstævne nr. 44	44
Det Lyngbeckske Soranerlegat	44
Overskæringssangene fra 1921	45
Middagsretter (Poul Kann)	46
Soranske dødsfald: Poul Knud Larsen (R 47), Niels Louis Geertsen (19), Claus von der Aa. Kühle (26), Erik Friis (S 11), Edith Petersen, født Nielsen (S 18), Gregers Wedel-Wedelsborg (R 21), Bjørn Hanssen og Per Høyer (S 17)	46
Claus von der Aa. Kühle. Nekrolog af Otto Hagemann	46
Fødselsdage i april	47

MAJ:

Svend Clausen (S 25) Laureatus (50 år i bestyrelsen)	51
A. Kann Rasmussen: To bøger om to soranske arkitekter (Martin Nyrop og Carl Petersen)	54
Soranerfrokosten i marts	55
Sorø Kirke som domkirke? Af Henrik Elmquist	55
L. Balslev: Nogle navne fra Soranerbiografierne	56
Fødselsdage i maj	60
Soranske dødsfald: Kurt von Sperling (R 22), Hakon Lindhard (R 07), Per Høyer (S 17), Ellen Rahlff (R 13) og Kaj Willert (S 28)	60

JUNI:

Palle Taarnhøj: Et mindemærke ved 400 års jubilæet	63
Svend Clausen: 50 år i samfundets bestyrelse	64
Generalforsamlingsreferat 14. april -80 ..	66
Jens Christian Chemnitz, vicebiskop i Grønland	68
Nogle navne fra Soranerbiografierne. Af L. Balslev	70
Peter Waagstein: Udrejse til Grønland ..	73
Curt von Jessen: Landsarkivar Sverri Dahl 70 år	74
Max Ebert: En soraner i »Gøngehøvdningen«	75
Frokosten den 10. april	76

Frokosten den 1. maj	76
Soranske noter	76
Fødselsdage i juni, juli og august	77
Soranske dødsfald: Hakon Lindhard (R 07), Svend Erling Stage (S 21), Svend Rothe (S 18), Axel Sigurd Hansen (R 14)	78

JULI:

Kom et særnummer på 16 sider: Regnar E. Bird: En dagbog 1867-68, indledet og forsynet med noter af A. Kann Rasmussen og forord af Arne Østergaard.

SEPTEMBER:

Palle Taarnhøj: Mindesmærket i 1986 ..	83
Hvad betyder F. S.? (Henrik Elmquist) ..	83
Den lille translokation og dimission i Sorø kirke	84-86
Det Lyngbeckske Soranerlegat tildeltes flg.:	86
Indbydelse til årsfesten	87
Frokosten den 5. juni (N Sx.)	87
Paul Honoré: Tale ved Knud Raaschou-Nielsen begravelse	88
Ved Smalsøen (K. V.) Digt	89
Fraternitas Soranas 44. stævne. Referat af Ellen Vibeke Jensen	89
40 års jubilarene med billede af Saxtorph	90
Frokosten den 3. juli (Rantzau)	90
Jysk og fynsk betæk	91
Editk Petersen (S 18). Nekrolog af Paul Honoré	92
Fødselsdage i september	92
Bog anmeldelser (Georg Søndergaard: Bogen om personnavne og Ny grønlandsk lyrik	93
Ritzemestrene på Sorø Akademi 1623-1975	94
Gaver til Soranerbladet	95
Soranske dødsfald: Carl Mylius Aarsø (S 27), Knud Raaschou-Nielsen (S 33), Einar Krog-Meyer (R 07), Wolmer Veik (S 17), Svend Nørgaard Andersen (S 32)	95

OKTOBER:

Georg Madsen og Svend Ranvig: Klosterporten	99
Indbydelse til årsfesten den 18. okt.	99
Liste over bidragydere til SB	100
Max Ebert: Henrik Kruse, Sorø Akademis bogtrykker 1641-55	101-02
De levede godt for 110 år siden!	103
Harry Skodshøj: Alumnemaden ca. 1915	104
H. Kerstens: Om alumnemaden omkring 1912	104
Kay Wibroe Segel: En personlighed - (professor Vilhelm Andersen)	105
Mogens Boisen: Lad os dog beholde vore dagdrømme!	106

L. A. Balslev: Frits Uldall og overlærer Johnstrup	107
Noget om medier og mere om et enkelt, en hilsen til Austin Grandjean på 50 års dagen	108
Svend Hansen: Mindeord over Svend Nørgaard Andersen (S 32)	109
Lidt om »Gaasen« (rektor Hoff)	109
Thomas Petterson: Cricketkampen med gl. soranerne i september	109
Fødselsdage i oktober	109
Liste over Soransk Samfunds bestyrelse ..	110

NOVEMBER:

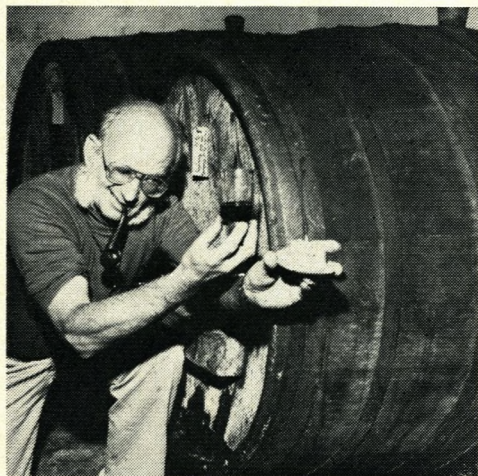
Julius Møller: Mindet vel lader som ingenting	115
Årsfesten den 18. oktober	119
Frants Thygesen: Tale ved årsfesten ..	120-23
Dan Fink: Tale for damerne ved årsfesten	123
Fødselsdage i november	124
Soranske dødsfald: Knud Erland Jensen (R 29), Knud Palm-Nielsen (R 13), Jørgen Kanstrup (S 62), Karmark Skjærbek (S 28), Fritz A. Andersen (S 46), Aage Joachim Hansen (R 05), Peter Hansen Holm (S 77), Poul Andersen (R 25),	124
Poul Andersen. Nekrolog af A. Kann Rasmussen	124
Soranske noter	124
Steen Danielsen: Et billede fra 1919	125
Bogauktion ved julefrokosten, præsentation af tre bøger	126

DECEMBER:

<i>Sorø Akademis skolemærke i farver på forsiden.</i>	
Soransk Samfunds legater	131
Julius Møller: Mindet vel lader som ingenting (fortsat)	132-36
J. Chr. Ebbestad: Mor og barn (om skulpturen i Bikubens gård)	136
Lidt om fugl Fønix	137
NYHED: Sorannerslips med skolens mærke	137
L. C. Nielsen: Hjem til jul (1914)	138
Helge Steincke: Min far (om K. K. Steincke i anledning af 100 års dagen) ..	139
Kongeballet den 8. november	141
Møllehøjgaard skænket til fonden for træer og miljø	143
Jul i Sorø 1980 (kort omtale)	144
Frokosten den 6. november (N Sx.)	144
Sorø Akademis første pigefodboldhold ..	145
Fødselsdage i december	145
Mary B. Westenholtz' tale i folketinget i august 1909	145
Liste over flere bidragydere til SB	146
Soranske dødsfald: Wagn Trautner (16), Oscar Arenfeldt (S 46), Tage Due-Petersen (1916), Erling Kiær (-21), Ole Jensen (R 43)	146
Mindeord over Oscar Arenfeldt (Berlingske Tidende)	146

En dansk vinbondes betragtninger

af Aton Andersen (R 33).

Ved årsfesten 1979 og 1980 havde deltagerne lejlighed til at smage den soranske vinbondes produkt, og det var »ikke så ringe«, som jyderne siger.

Ildrød Pigeon æblevin med surkirsebær, solbær og honning. Alkohol: 12,5 pct. Adressen er: Dansk Vinavl, Vejlevej 16, 7130 Juelsminde. Privat telefon: (05) 69 43 79.

Red.

Når man ikke har synderligen på hjerte, kan det være vanskeligt at fatte sig i korthed! Da vor udmærkede redacteur gerne vil have lidt mere stof fra min pen, skal jeg prøve på at grifle lidt ned – som er overladt ham at beskære, at det kan passe med spalternes længde.

Alle tidsskrifter skal jo have spalterne fyldt. Nøjagtig dertil og ikke mere.

Stoffet skal være lødigt – gerne aktivere læseren – hele vort samfund skriger jo efter mere nyt hele tiden. Alt bliver jo ikke lige godt fordøjet – men meget er jo heller ikke lige let at fordøje.

En af Danmarks største skuespillere, Poul Reumert, skriver i sin biografi: »Mennesker og masker« på side 196:

»At forstå sig på kunst er en talemåde, en lidt forvrøvlet talemåde. Man kan opbygges, frydes, glødes, ja forfines, men også forbitres, ophidses, kedes, ja fortrædages af det, som man kalder kunst. Men forstå den – nej«.

Som vinbonde vil jeg gøre hans ord til mine, blot vil jeg erstatte ordet »Kunst« med ordet »Vin«.

Man kan ikke forstå sig på vin – for det eneste, man kan dømme om, er, om man kan lide den og den vin eller ej. Det er et spørgsmål om smag.

Derimod kan man forstå sig på en brødmaskine eller en bilmotor. D.v.s. man kan få dem til at fungere, hvis de svigter. Men det har jo intet at gøre med begrebet kunst – eller vin – som begreber.

Frankrig er, så vidt jeg ved, det første

land, som ad lovmæssig vej har prøvet på at definere, hvad det, man kalder for vin, burde være.

Man begyndte i 1903 – og man er ikke færdig endnu. Men man søger at stadfæste, at ordet vin kun må bruges i forbindelse med et produkt, som enten stammer fra ren, presset, gæret druesaft eller knuste, gærede druer, også kaldet massegæring.

Men alle frugter kan gære, det må bare ikke kaldes for vin. Det skal hedde kirsebærvin f. x. eller solbærvin eller bare frugtvín.

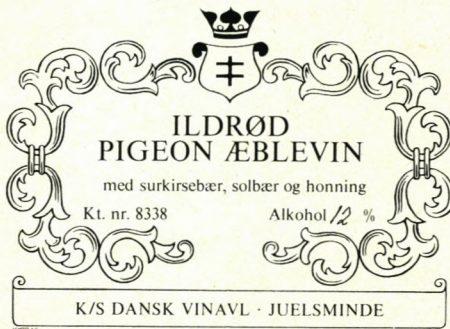
Den kemiske udvikling i det sidste sekel har været medvirkende til, at vinen i almindelighed er blevet meget forbedret. Tidligere fornemmelser og traditioner for at gøre sådan og sådan er blevet afløst af mere exakt viden – men hele vestens tekniske udvikling viser jo også tydeligt, at videnskaben kan bruges i menneskehedens tjeneste – men det er sandelig også tydeligt, at den ligeså fuldt bliver anvendt til dens forderv.

Vestens moralske udvikling kan ikke følge trit med vor tekniske viden. Eventyret om troldmandens lærling er mere aktuelt end nogensinde – vi kan slet ikke styre det, videnskaben har sat i gang.

Når man læser om franske vine, støder man ofte på betegnelsen »crú«. Læg mærke til den accent. Ordet har på dansk fået betydningen af, det er noget fornemt noget. Det skyldes velsagtens den franske lovgivning på vinen område fra dengang, hvor man på ministerielt plan søgte at komme den udbredte svindel med vin til livs. En svindel, som blev sat i gang samtidig med den franske revolution.

Staten begyndte at sælge appellationer til de franske vingårde. De var kostbare, og det var kun de meget velhavende vinbønder, som kunne tillade sig at købe dem. Udgiften til appellationen skulle jo hjem igen, derfor tog man en merpris for vinen, der havde købt en appellation.

I en fransk dansk håndordbog af L. S. Bording, professor, lærer i fransk ved det kongelige landkadetkorp, udgivet i 1859 i anden og forbedret udgave, står der intet om ordet appellation i forbindelse med vin.

Den nuværende forbindelse med vindyrkning opstod først i det næste århundrede. Samme ordbog har til oversættelse af ordet »crû«: Grund, hvor noget vokser. I figurlig betydning: Oprindelse.

Flere eksempler på anvendte oversættelser er anført længere ned:

Ce vin est de mon crû – d.v.s. denne vin er af min egen avl.

Men ret så tankevækkende er det, at det meget nærbeslægtede ord: »crûe« er oversat med »tilvækst, forøgelse eller – hvad der betales over vurderingen«.

Man kan pleje kursen på aktier f. x. – og det har man altså også gjort med vine. Og det gør man stadig.

Danske – fortrinsvis akademikere – har gennem mange generationer lidt af en slags ulykkelig kærlighed til det franske. Min moder var fransk, og hver gang vi skulle passere Tyskland med toget for at komme til Danmark, mens jeg var 5-6 år allerførst i tyverne, husker jeg endnu så tydeligt, hvor vi ikke måtte tale fransk sammen, for »les sales boches« kunne måske så finde på at forulempe os. Godt de unge generationer ikke har oplevet de to verdenskrige. Som nationer betragtet er der forskelle – som der nu er mellem alle generationer. – Men taget individ for individ er forskellen ens.

Der er meget snobberi med vin – som med kunst. Franske vinhuse afholder degustationer for en indbudt udvalgt kreds af danske, hvis økonomiske baggrund giver dem mulighed for at vælge mellem forskellige vine, der koster fra 90 til 3-400 kr. pr. flaske. Pragtfulde vine uden for al diskussion – med appellation, årgang og det hele – men de samme vine kan også købes for under det halve, bare man kommer de rigtige steder hen. Men det er mere et spørgsmål om »næse«, end det er »kunst«.

Vi er den første virksomhed herhjemme, som forarbejder dansk frugt – kirsebær, solbær, ribs, hyld, stikkelsbær m.m.m. til vin ved massegæringens princip. Nøjagtig på samme måde, som man i århundreder har massegæret druer til vin. Der er en fornuftig gammel leveregel, der siger, at man drikker og spiser det lands produkter, man befinder sig i. Det bekommer både helbred og pung bedst i det lange løb.

En siciliansk vin passer selvfølgelig som hånd i handske til den sicilianske mad, man får på Sicilien. Men det er slet ikke givet, at samme vin passer til en kogt hamburgerryg, medister eller frikadeller.

Ud fra denne kendsgerning er vi begyndt at lære danskerne, at en dansk vin nok er ligeså god til det daglige danske køkken, som en chianti passer godt til en italiensk suppe.

Den menige dansker har samme forhold til vin, som han har til folkekirken. Han bruger den mestendels kun ved højtidelige lejligheder.

Men den stadig stigende skare af danskere, som har lært at sætte pris på vin til hverdag,

har gennemgående ikke råd til daglig at ofre de 30 kr., en ærlig druevin koster.

Derfor kan vi komme ind på markedet med en danskfremstillet vin og let konkurrere med de billige vine – for det er den daglige brug af vinen, der afslører dens indre kvaliteter eller mangel på samme – for at sige det på en pæn måde.

Jeg har forlængst trukket mig tilbage fra det daglige arbejde på vor lilleputvirksomhed, vi har døbt Chateau Lilleknold – (det skal jo smage af fugl), for fra naturens side er jeg luddoven.

Virkeligt arbejde kan jeg kun præstere under de hårdeste Kantske imparativters tvang – men det er sjovt at lære danskerne at drikke en ordentlig vin – homemade – for har de én gang prøvet den under forskellige forhold, kommer de igen.

Og ærlig talt – man har jo ikke solgt en flaske vin, førend kunden kommer nok engang og vil have mere af samme sort.

Aton Andersen (R 33).

Runde fødselsdage i januar

Soransk Samfund lykønsker følgende kammerater, der har rund fødselsdag i januar 1981:

2. Skovrider Carl Georg Bech (f. 1906), Gyttegaard Villa, Billundvej 45, 7250 Hejnsvig.
3. Stationsforstander Mogens Holck (f. 1891), Halskovvej 72, 4220 Korsør.
5. Redaktør Svend Irgens-Hansen (f. 1911), Ejsbølvej 10, 6100 Haderslev.
7. Fuldmægtig Aage Madsen (f. 1931), Droselvej 1, 4000 Roskilde.
7. Cand. mag. Knud Erik Stubbe Teglbjærg (f. 1906), Lindholmsvej 11, 2700 Brønshøj.
9. Gymnasielærer Ove Leerbech (f. 1921), Salamandervej 24, 2880 Bagsværd.
12. Bankbestyrer Poul Jørgensen (f. 1931), Violvej 7, 2600 Glostrup.
13. Direktør, redaktør Mogens Schäffer (f. 1921), Opnæsgård 23, 2970 Hørsholm.
16. Læge Erik Søgaard Rasmussen (f. 1921), Østergade 39, 5900 Rudkøbing.
19. Farmer Juan Balthazar Holst (f. 1891), Cassilo Correo 29, San Francisci de Bellocq, F.N. Gralroca, Argentina.
20. Kaptajn Poul Agard (f. 1896), S. S. Snort Hotel, Apt. 105, 12th, Seawall Blvd, Galveston, Texas 77550 U.S.A.
20. Direktør Per Fischer Paaschburg (f. 1921), Løjstrup Hovedgård, Brogesvej 4, Laurbjerg, 8870 Langå.
20. Afdelingsingeniør Edward Suhr (f. 1896), Martinsvej 5, 1926 København V.
24. Dyr læge Gunner Chr. Kjær (f. 1931), Hovedgaden 159, Ny Osted, 4000 Roskilde.
31. Skovbestyrer Carl Johan Stærmose Madsen (f. 1911), sidste adr.: Klelund Plantage, 6682 Hovborg.

Bodil.

Julefrokosten i Rådhuskælderen

Der er to ting, som særligt skal berettes fra denne frokost. Det en er det meget store fremmøde; foruden formanden Taarnhøj (S 37) og den indbudte taler Koktvedgaard (S 52) var der hele fire æresmedlemmer, Krog-Meyer (R 09), Ellen Vibeke Jensen (S 13), Kann Rasmussen (S 22) og Svend Clausen (S 25). Dertil kom Rasmussen (R 12), Suhr (S 14), Høfler (R 19), Fru Boserup, Valentiner (S 22), Kongsted (R 26), Magnussen (S 26), Fink (S 27), Frandsen (S 27), Beck (S 28), Mikkelsen (R 29), Stauning (R 29), Waagstein (S 31), Lawaetz (S 32), Tholl (R 33), Ishøi, Madelung og Valeur-Nissen (alle S 34), Rantzau (R 37), Refn (S 37), Saxtorph (S 40), Mitens (S 41), Harlang og Krog-Meyer (R 45), v. Jessen (S 46), Clemmensen (R 47), Mathiesen (S 59), Johansen (S 62), Merete Hvam, Karen Jensen og Edith Petersen (S 65), Bodil Wille Møller (S 1966), Salling (S 73), Kliim-Hansen og Birgitte Løiborg (S 75), Dalggaard og v. Jessen (S 78) og til sidst John Chr. Jensen (S 79). Det var næsten trekvart århundrede eller 3 generationer, og man bemærkede glædeligt mange fra de unge og yngre årgange.

En stund så det ud til, at det store fremmøde var ved at tage magten fra os, og der var indimellem både klump- og kødannelse ved det velforsynede julebord (incl. sylte, finer og blodpølse med æblemos, sirup og kanel), men alligevel fandt vi sammen i grupper, enten med dem, man kendte i forvejen, eller nogle, man kom til at kende.

Da grovseriet var slut, fungerede Koktvedgaard som auktionarius ved bogsalg, som annonceret; Waagstein fik »Skole drenge« i et løsagtigt eksemplar, Salling *ville* have »Stækkede Vinger«, og Ishøi slumpede sig til originaludgaven af »De sorte Riddere«. Ialt fik Soranerbladet på denne måde 420 kr. Den traditionelle bortlodning af »Soranerbiografierne« blev vundet af Valentiner.

Det andet bemærkelsesværdige var Koktvedgårds redegørelse for registerrådets arbejde. Denne juridiske forelæsning, som varede præcis 30 min. og sluttede på slaget 14, var som venteligt klar, men tillige uventet fornøjelig. Han forelagde os både faren for stigende bureaukrati ved for mange og for samkørte registre på EDB og det hensyn, lovgivningen tager til borgernes beskyttelse herimod. Han kom også ind på den enkeltes instinktive modvilje, ja næsten had mod registre, hvis omfang man ikke kan overse, og hvis berettigelse man ikke altid kan (eller vil) forstå, og hvorledes dette må vejes imod samfundets rimelige krav om effektivitet. Det er netop denne afgørelse af, hvad der er rimeligt, registerrådet foretager: skatteoplysninger, politiets rigsregistratur, den sociale sektors registre – og hvilke beskyttelsesforanstaltninger der er påkrævet. Det var meget positivt at høre formanden for dette råd gang på gang fremhæve den enkelte borgers indstilling og det hensyn, som bør tages hertil – og så blev det

som sagt fremført levende og med fornøjelige besætninger og eksempler.

Der kom ingen politiske spørgsmål; Clausen ønskede alle en glædelig jul, og formanden takkede Koktvedgaard, men klokken var som sagt lige 14, og vi gik i opløsning. For en kun 8–9 stk. foregik denne opløsningsproces på Pretoria, hvor Thomas Rasmussen (S 75) dukkede op.

N. Sx.

LEKTOR MOGENS LETH (S 38)

20. maj 1920–12. november 1980

Onsdag den 12. november 1980 døde lektor Mogens Kragh Leth i sit hjem i Randers fra sin elskede kone, lærer Ruth (f. Pape Axelsen) og deres to døtre og en søn.

Mogens Leth var søn af den i 1965 afdøde realskolelærer og bibliotekar Olav Iversen Leth, der i mange år ledede og organiserede Sorø kommunes Bibliotek, og fru Astrid Elisabeth (f. Kragh). Han blev født på Frederiksberg, Kbh. 20. maj 1920, men kom i 20'erne med forældrene til Sorø, hvor han blev optaget i 1.ml. 1930 på Sorø Akademis skole og blev via realeksamen 1935, student (n) 1938. Blev uddannet v. Statens Gymnastikinstitut 1939–40, CB-tjeneste 1942–44, og blev cand. mag. 1946 v. Kbh.'s Univ. med fagene engelsk (som hovedfag) og fransk og gymnastik. Blev samme år 1. sept. -46 ansat som timelærer ved Randers Statsskole, adjunkt smstds. 1949 og lektor 1963.

Han var medlem af Randers Terrænsportsforening 1948–65, medl. af Udv. for skoleidrætsstævnet i Rds. 1947–67 (fmd. 1957–67) og gruppefører i Hjemmeværnet siden 1951.

Han var en samvittighedsfuld og dygtig lærer i sine fag og var meget afholdt og respekteret såvel af sine kolleger og de fire rektorer, han kom til at virke under, som sine elever. Han kunne måske virke en smule hæmmet, men var et meget følsomt og fint menneske, og han fik en lige så fin og trofast hustru i lærer Ruth Leth (f. 1927) (f. Axelsen), som han blev gift med i dec. 1953. De havde tre børn (to døtre og en søn), som voksede op i villaen på Rosenberg Allé 6 i et lykkeligt familieliv med musikalske interesser og også som deltager i flere rejser.

For 2½ år siden blev Mogens imidlertid angrebet af en ubarmhjertig sygdom, der krævede pinefulde behandlinger i ansigtet, men som en overgang så ud til at hjælpe, men desværre skulle det vise sig, at sygdommen kom igen, og trods behandlinger på ny lykkedes det ikke for lægerne at redde Mogens, omend han endnu fik lov at få nogle lykkelige stunder med familien. Mogens efterlader et stort savn i sin familie og skolen og i de aktiviteter, hvori han var engageret fra besættelsestiden. En god soraner, der også vil blive savnet i kredsen af venner og Randers-soranere ved sin alt for tidligere, smertelige død. Æret være hans minde og tak for det, du gav os alle. Vor store medfølelse samler sig om Ruth og børn.

R.

SORØ - AKADEMIS BOGTRYKKERE

BOGTRYKKER JØRGEN HANTZSCH

Af Max Ebert (S 35).

Den 14. november 1659 stod slaget ved Nyborg. Den svenske hær under general Stenbock blev slået og trængt ind i Nyborg, hvor hæren næste dag måtte overgive sig til de danske og allierede styrker. Generalerne Stenbock og Sulzbach flygtede natten mellem den 14. og 15. november i en lille båd over Storebælt til Korsør og aflagde beretning til kong Carl X Gustaf, der efter sigende havde fulgt slagets gang fra et kirketårn ved Korsør, og kongen skal have udbrudt: »*Har fanden taget gederne, kunne han også have taget bukken med!*».

Carl X Gustav vidste nu, at krigen var tabt og gjorde straks rede til oprud. Men hans interesse for kunst og videnskab – og hans tanke på opbygningen af de skånske provinser efter krigen! – fornægtede sig ikke i disse travle dage, og allerede den 16. november 1659 underskrev han følgende brev²⁾:

»Datum Corsöör 16 November 1659.

An den Buchdrucker zu Sohr sich mitt dem druckerey nacher Schonen zu begeben

Carl Gustaff

Unsern gnädigen gruss undt wollgeneigten willen zu vor, Ehreborne und Kunstreicher lieber getrewer. Demnach Wir gnädigst wollen dass die Buchdruckerey von Sohr nacher Schonen transportiret werde, alss ist hirmit an Euch Unser gnedigster will undt befehl, das Ihr nebst den gesambdten druckerey und was da zu gehörig, auch Ewerer Famili und Gesellen von gedachten Soer fordersatz auffbrechet, undt euch damit nacher Hellssingöhr und so furters nach Schonen begeben, massen Ihr hiebey kome undt zu adführung Eweren Sachen undt berürter druckerey ein pass auff benötigte fuhren zu empfang habet. Wegen Eweres Unterhalts und eins hauss zu wieder einrichtung der druckerey in Schonen, haben wir mitt Unseren dasselbst verordneden General Gouverneuer Graff Steinbocken diessfalls gewisse abreie genommen, undt habet Ihr Euch bey demselben, bey Ewer überkunfft gebühren an zu melden. Wornach Ihr Euch zu richten, undt Wir verbleiben &c.

Carl Gustaff.

2 dage efter var Carl X Gustaf i Göteborg, hvor han døde den 13. februar 1660.

Hermed endte bogtrykkets æra i Sorø i 1600-tallet, og få år efter afgik det ridderlige Akademi ved døden.

Bogtrykkeren i Sorø, der fik ovennævnte befaling fra den svenske konge, træffer vi første gang i Københavns Universitets Matrikel, hvor »1611, XXII Iunii inscripti sunt ... Hans Wottik, in typographia Hin. Waldk. Iørge Haansch, apud eundem, similiter«.

Jørgen (Georg) Haansch, der antagelig er født af tyske forældre i København i tiden omkring 1595³⁾, blev altså dengang ansat som typograf hos Henrik Waldkirch, der 1598

havde åbnet eget trykkeri i København og i tiden 1599 til 1623 var universitetsbogtrykker. Af den grund var han og hans svende indskrevet i Universitetsmatriklen.

Allerede fra ca. 1615 finder vi imidlertid Jørgen Haansch som selvstændig bogtrykker i København, hvor han i mange år udfoldede en ikke ringe virksomhed og trykte en mængde bøger, bl. a. en udgave af Hans Thomesens Salmebog (1615). Han trykte formentlig også almanakker, i hvert fald efter Waldkirch's afgang som Universitets bogtrykker. Waldkirch trykte i 1634 Niels Heldvads »En Nye Historiske Schriffe-Calender ...«, men Haansch havde allerede i 1628 trykt sammes »Elucidarius Evangelicus: Eller en Evangelistisk Forklaring ...«. (Efter Heldvads død i 1634 blev det ved kongelig forordning forbudt almanakskrivere at spå om andet end vejret!).

I 1629 trykte Haansch: »Chronologia Sacra, Gog, Magog, Abaddon, Appoleron, Prophetie aff den Hellige Scriffm om Verdens tilstand ... Paa Danske sammenskreffuit aff ... ved Niels Michels. Aa!h. Prentet i Kiöbenhaffn aff Georgio Hansch 1629«. (XIV – 230,–(4), og året før havde han trykt Caspar Bartholins »Qvatuor Opuscula singularia ... Hafniæ, Excudebat Georgius Hantzschius, Anno Epoc-hæ Christianæ, 1628«.

Jeg har ikke nærmere undersøgt Jørgen Hantzsch's produktion i København i de følgende år, men den har sikkert haft et ikke helt lille omfang. Hans tryk ligner alle de andre bogtrykkes og er ikke alt for smukke, men fremtræder dog med en vis soberhed.

Under den store byldepest 1654 døde Universitets daværende bogtrykker Melchior Martzan, og i Roskilde, hvortil professorerne var flygtet, modtog de kanslerens brev om, at Peder Jensen Morsing fra at være Sorø Akademis bogtrykker var forfremmet til Universitetsbogtrykker i Martzans sted. Morsing blev »kaldet« den 25. oktober 1654⁴⁾, men hans bestalling blev først udfærdiget den 30. april 1655.

Straks efter at være blevet udnævnt til Morsings efterfølger som bogtrykker ved Sorø Akademi udgav Jørgen Hantzsch i 1655 den første *skriftprøvebog*, der kendes fra Danmark: »Exempla Literarum Georgii Hanschenii, designati Typographi Regiæ & Equestris Academiæ SORANÆ Honori Perillustris & Magnifici Herois Dn. Georgii Rosenkrantzii, Academiæ Præsidis & Patroni optimi Maximi«. Det er en lille bog i »nodeformat«, (ca. 18X13,5 cm) med 25 tryksider med lige så mange prøver på forskellige skrifter (se ill. i Sorø I 620⁵⁾). I hvert fald en del af hans typer er skåret af hollænderen Christoffel van Dijk.

I Sorø udgik i de næste godt 3 år fra Jørgen Hantzsch' officin ca. 50 tryk, deraf ca. 20 arbejder, skrevet af professorerne ved Acade-

miet, og ca. 30 taler, programmer m.v. Han har nu haft lidt bedre tid til arbejdet og havde fast løn, så hans arbejder fremtræder nu alle i smukt tryk, og nogle er af anseelig omfang. Morsing nåede inden sin afrejse fra Sorø at trykke Gunde Rosenkrantz' »De Helligs Bønner. Davids Psalmebog, Sorø/ Prentet aff Peder Jenson/ Aar 1655«, men Hantzsch trykte sammen år bl. a. broderen, hofmester Jørgen Rosenkrantz' »Sorøe Academi takker Gud«, der er dateret 30/11 1655⁹).

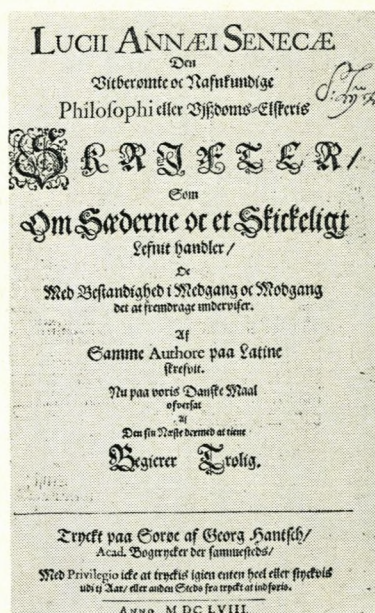
Forrest blandt hans tryk står imidlertid: »Lucii Annæi Seneca den vidtberømte oc nafnkundige Philosophi eller Visdoms-Elskeris Skrifter . . ., oversat og udgivet af Birgitte Tott 1658«. (Fol. XXXVIII - 183 - 324 - 374 - II)«. Tryckt paa Sorøe af Georg Hantzsch/Acad. Bogtrycker der sammesteds/ Med Privilegio icke at tryckes igien enten heel eller styckvis udi ti Aar/eller anden steds fra tryckt at indføris«. Birgitte Thott, hvis mand Otto Giøe til Turebygård var død 1642, boede sine sidste år i Sorø, hvor hun døde i 1662. Hun kaldes med rette »den lærde«, og hun skænkede en del af sine bøger til Akademiets bibliotek⁷).

Næppe var imidlertid bogen kommet i trykken, før svenskerne (for anden gang) brød ind i Danmark og oversvømmede Sjælland. I flere svenske biblioteker finder man et elegant indbundet exemplar af »Seneca«, derimellem flere med ciseleret guldsnit, og alle med Birgitte Thotts portræt i kobberstik, stukket af Alb. Haelwech efter maleri af akademiets »Ritzemester« Abraham Wuchters). Det drejer sig imidlertid ikke altid om »litterært krigsbytte«, idet fx. et af exemplarerne, i Edmund Figrelus - Gripenhielms samling, foruden dennes navn bærer en af ham selv skrevet bemærkning: »Donum Georgii Rosenkrantz A:o 1659 30 Januarij In Castro Regis ad Hafniam«. Akademiets hofmester har altså besøgt den svenske lejr kort før stormen på København og haft nogle eksemplarer af den smukke bog med som gaver til den svenske konges rådgivere. Vi ved fra anden side, at Jørgen Rosenkrantz 2 gange besøgte den svenske lejr »med det håb at gøre Sorø fri«⁸). Det lykkedes ikke helt, men i et brev, dateret Kronborg 11. januar 1659 bestemmer Carl X Gustav, at Sorø »Academi, By oc Gods« skal være kvarter for det kongelige krigskancelli, hvorved akademiet samtidig bliver fritaget for de værste følger af besættelsen.

Forholdene var trods dette meget trykkelige, og akademiets økonomi, der før 1658 allerede var slet, blev nu næsten fortvivlende, og de fleste lærerkræfter blev efterhånden opsagt⁹).

Carl X Gustaf var ikke Soraner

Den svenske konge, der ikke har gået i skole i Sorø, havde dog besøgt akademiet nogle gange, dels som 16-årig på gennemrejse i 1638, hvor han spiste til aften hos hofmesteren, dels den 1. marts 1658, hvor han med et følge på ca. 40 personer spiste til middag »på klosteret«, og igen på vej fra Fyn til Køben-

havn den 8. eller 9. august 1658. Sammenholdt med hans interesse for kunst og litteratur har han nok haft et godt øje til akademiet, når han i januar 1659 henlægger sit krigskancelli til Sorø. Jørgen Rosenkrantz' rejser til lejren foran København og hans øvrige bestræbelser for Sorø's gode skæbne bar også frugt derved, at Carl X Gustav den 30. november 1659 udstedte et »Salve-Gardebrev« for Sorø¹⁰).

(Fortsættes i februar nr.)

NOTER:

- 1) Se fx.: Mogens Strunge: Om Vasa-Kongerne og Carl X Gustaf. Da Øresund blev Grænse. København 1940.
- 2) Rigsarkivet, Stockholm, registratur 1659, Nov. Dec.
- 3) »De grafiske Fag«, 30. årg. 1934, 259 f. Universitetsmatriklen.
- 4) Universitetsmatriklen.
- 5) Se også Bogvennen, 1978, Forening for Boghåndværk, 62-63.
- 6) Glahn, Sorø-Bibliografi nr. 448 (Tryksten er måske tvivlsomt).
- 7) E-M VIII 232. »Beskrivelse af Mindesmærker i Sorøe Academies Kirke« i Indbydelsesskrift til Reformationsfesten ved Sorøe Academie den 31te October 1836, Kbh. hos Andreas Seidelin. 83 (Her hviler ... »efter at hun med sine herlige Dyder og Høye Lerdom hafde gjort sig et berømmeligt Nafn«. Lauritz Nielsen: Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne, Kbh. 1946, 125 ff.
- 8) Sorø I 478, Walde II 224 f.
- 9) Sorø I 482.
- 10) Walde, Storhetstidens litterära Krigsbyten, II 224. (Trykfejlf for 1658?).

Fik du et soranerslips i julegave?

Hvis ikke bliver du nok nødt til at købe det selv!

Fås tilsendt for 65 kr. i check til

*adjunkt F. Funck Petersen,
Klosterporten, 4180 Sorø.*

NB! Måske må du vente lidt, da ny sending er på vej fra England.

Mere om »Gåsen« ...

Under overskriften »LIDT OM REKTOR HOFF« bringer Soranerbladets oktobernummer en forklaring på Hoffs øgenavn »Gåsen«.

Jeg har en anden, som jeg har fået af ham selv. – Jeg boede hos ham i min Sorøtid 1907–08.

Historien lyder således:

I 1867 blev en vis Georg Hoff (R 1870) optaget på Sorø. Da hans første »time« skulle begynde, nappede ordensduksen hans bog og så navnet: *G. Hoff* i den. »Hvad betyder det G, hvad hedder du?« spurgte han. »Du kan jo gætte«, svarede Georg. Der blev foreslået: Gorm, Gustav, Gotfred, Gert, Giraf, Gedebuk, Gås, og så kom læreren ind, og Gåsen blev hængende. Efter et par års forløb, efter Georgs afgang, kom hans ældre broder Bartholomæus til skolen som lærer, og efter gammel soransk skik arvede han broderens navn.

K. V. Palslev (S 08).

A'propos gås og and ...

Mogens Boisen (S 27) hvis bedstefædre begge var studenter fra Sorø, fortæller, at hans morfar, dommeren i Viborg, både Mortens- og juleaften hvert år mindedes, at på Sorø var man 5 om en gås og to om en and. (Det har været omkring 1870). Boisen tilføjer, at han i Aftenberlingen engang læste et interview med en dame, der beskrev, hvordan kun kunne få én and til at slå til ved bespisning af 12 (tolv) gæster.

O tempora! o mores!//

Soranske dødsfald

P. A. DIEMER (S 27)

5. januar 1908–14. november 1980

KNUD DEMUTH (R 24)

5. juni 1907–12. november 1980

KAJ ZOFFMANN (1901)

14. maj 1885–11. november 1980

MOGENS KRAGH LETH (S 38)

20. maj 1920–12. november 1980

THORKILD ANDERSEN (R 29)

30. november 1912–8. december 1980

MEMLEMSKONTINGENTET

foreslås af bestyrelsen fastsat til 65 kr. for 1981. For juniormedlemmer fra og med årgang 1973 samt for medlemmer, der er fyldt 67 år, dog kun 30 kr. Medlemmer, som aftjener deres værnepligt, er kontingentfri et år, når meddelelse herom gives til:

SORANSK SAMFUND: Kassereren

Civilingeniør S. Kamman
Tobaksvejen 10 2860 Søborg
(01) 69 11 44
Postgiro 4 00 17 10

BETALING

Til de medlemmer, der er bosat i Danmark, på Færøerne, i Norge, Sverige, Finland og på Island fremsendes fortrykte girokort. Medlemmer bosat i det øvrige udland, bedes tilsende os en check trukket på en dansk bank og lydende på danske kroner (det koster ellers Samfundet d.kr. 15,00 at indløse en check). Denne indbetaling må gerne komme kassereren i hænde uden yderligere opfordring, hvorved Samfundet sparer tid og penge til opkrævning.

ADRESSEFORANDRINGER

meddeles til kassereren!

HENVENDELSER vedrørende:

SORANSK SAMFUND stiles til:

Overlæge Palle Taarnhøj
(Soransk Samfunds formand)
Københavns Amts Sygehus
2600 Glostrup
(02) 96 43 33, lokal 476

Næstformand, lektor mag. art. Thyge Winther-Jensen
Brogården, Lønholt
3480 Fredensborg
(03) 28 29 31

LEGATANSØGNINGER stiles til:

SORANSK SAMFUND

og sendes til departementschef Ole Perch Nielsen,
Drabæksvej 7, Blovstrød, 3450 Allerød, telefon (02) 27 38 25.

SORANERBLADET: Redaktion

Svend Ranvig
Kongebrovej 28
4180 Sorø
(03) 63 08 57 (bedst 18–19)

SORANERBLADET: Administration

Direktør Finn Harlang
Dronningens Tværgade 30, 1302 København K.
(01) 13 86 66

Sorø Bogtrykkeri ApS

Alléen 9, 4180 Sorø

(03) 63 06 75
